

D

Dable, daça, dació, V. dar *Daco* 'bocí de tòria' (?), relacionat potser amb mots de la família de TACO (DCEC iv, 334a37ss., b35, 335a16)

DACRIO-, forma prefixada del gr. *δάκρυ* 'llàgrima' (DFa.).

DACSA, 'blat de moro', mot valencià i eivissenc, que primer havia designat una espècie de 'panís', i en importar d'Amèrica el 'Zea Mays', va passar a designar aquesta gramínia; probablement de l'àrab, per més que en aquesta llengua la forma *dáqsa* 'gra menut semblant al mill' no està ben documentada. □ I.^a doc.: S. XIII, *adaza*; mj S. xv, *dacça*.

RMa. (S. XIII) tradueix l'àr. *qatniya*, terme genèric que comprèn fesols, cigrons, faves, lleties i altres llegums, amb els mots «*adaza*, vel melica, vicia»; en un doc. de 1309-1320 «passé --- per aquella partida de la orta --- e viu que les vinnes e ls arbres e *adaçes* e ls paniçs, tot ho havia destroit; e axí eleix havia toquat per tot lo terme de Xàtiva e encara a Montesa», Finke (*Acta Ar.* II, 926). La forma normal moderna es generalitza des de mj. S. xv: «ell portava los paraments de dues colors: la una part era de --- brocat carmesí, l'altra --- de domàs morat, e lo domàs era brocat de garbes de *dacça*, e totes les spigues eren de grosses perles brodades, e les canyes eren totes d'or», JoMartorell (Ag. II, 374). Els docs. de l'Almotassaf de València de 1322 instrueixen sobre la manera de «mesurar forment ordí o paniç o arroç o avena o mill o *daça* o --- qualche altre blat» (DBal.); i hi ha també exs. de *adacsa* i *adassa* en docs. dels Ss. XIII i XIV (AlcM, s. v. *adacsa*).

Aquesta paraula ja va començar a aplicar-se a la gramínia americana almenys des de c. 1600, car ens informa Josep Ma. Orts, en una de les seves monografies topogràfiques sobre la Marina (VIII, 4-5), que un doc. de 1506 relatiu a la Vila Joiosa parla de *treçentes aroves de farina de adacça* junt amb *cent aroves de farina de panís*, com a coses quasi iguals, però ja en un doc. de 1606 «en --- collites atrobades en el graner

del Castell de Polop n'hi ha una de *dacsa* que certifiquen ser *dacsa americana*». Cf. «*dacsa*: typha cerealis», OPou, *ThPu* (1575), 491, i Cavanilles, *Obs.* II, 325.

Una corroboració del fet que l'arabisme medieval designava un gra de la mena del panís es pot veure també en el fet que en alguns punts extrems de la terra valenciana usen *dacsa* i *panís* com a sinònims per designar el *Zea mays*, p. ex. a Fontanars, on més aviat prefereixen *panís* amb aquest valor (1963); fora d'això vaig anotar amb aquest sentit *dáksa* quasi per tot, Pobra de Vallbona, Alcúdia de Crespins, Xaraco, Miramar, i *adáksa* a Montesa (1962). Fora del P. Valencià, sembla haver-se usat en alguna comarca meridional del Princ. (StaColQ, segons DAg.), i en tot cas a les Pitiüses (civ., PzCabrero; Spelbrink, BDC xxiv, 269; 1 Castelló, Formentera, 34).

L'ús d'aquest mot va penetrar una mica en terres de llengua castellana, on consta en la forma *adaza* en tres docs. dels anys 1533-1625, almenys en part, de terra aragonesa, i sembla que *daça* s'usava en el S. XVIII a Múrcia. Veg. DCEC (ADAZA). En àrab, Freytag registra *dáqsa* 'gra petit semblant al mill' citant-lo del Firuzabadí (fi S. XIV), mot que no trobo confirmat en diccionaris vulgars ni altres fonts al meu abast (manca Lane, etc.), i que no pertany a una arrel aràbiga coneguda. Bé pot ser que estigui mal vocalitzada per *daqsa*. Per altra part hi ha l'àrab *ádasa* (collectiu *adas*), vulgarment accentuat *adása* *adéça* en PAlc.), que és «arveja» o «fasola, llegumbre» en aquest diccionari, i està traduït «lens» en RMa., i 'l'lentia d'aigua' en Abenbeclarix i altres fonts vulgars (Dozy, *Suppl.* II, 101b). Aquesta última forma està més ben documentada, però el nostre *dacsa* no pot venir d'aquí, per bé que sí el cat. ant. *adassa*. És un cas d'encreuament?

DERIV.: *Dacsar* 'blatdemotar' [S. xv, DAg.], MGAdea (T. del Xè I, 44). *Dacsal*. *Dacsera*. Potser prové també d'ací el men. *àtsia* 'panolla de palmera' (AlcM), suposant que estigui per (*kabála*) *daqsiya*, formació adjectiva, com si diguéssim '(panolla) semblant a una